

Kondicionalni kao pogodbeni način u hrvatskome jeziku

Palčić, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:252179>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Dora Palčić

**KONDITIONALI KAO POGODBENI
NAČINI U HRVATSKOME JEZIKU**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

Dora Palčić

**KONDITIONALI KAO POGODBENI
NAČINI U HRVATSKOME JEZIKU**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Mario Grčević

Zagreb, 2022.

Sadržaj:

1. Uvod.....	2
2. Glagoli.....	2
3. O kondicionalu.....	2
4. Kondicional prvi ili sadašnji.....	3
5. Kondicional drugi ili prošli.....	5
6. Upotreba kondicionala.....	7
6.1 Upotreba kondicionala u zavisnosloženim rečenicama.....	8
7. Red riječi u rečenici.....	13
8. Zaključak.....	13
9. Literatura.....	15

1. Uvod

Ovime ću radom pokušati iznijeti informacije o kondicionalu koje ću pronaći u brojnim gramatikama hrvatskoga jezika. Baviti ću se općenito uvodom o glagolima, vremenskim oblicima i načinima, te, naravno, detaljnije o kondicionalima. U hrvatskome su jeziku dva kondicionala; kondicional prvi ili sadašnji te kondicional drugi ili prošli. Pisati ću o tome kada i kako se oni koriste, kako se tvore te ću navesti sličnosti i razlike među njima. Također ću navesti u kojim se rečenicama kondicionali koriste te vrste i podvrste svih zavisnosloženih rečenica u kojima kondicionali mogu pronaći svoje mjesto. Najviše ću se, naravno, ipak posvetiti pogodbenima zavisnosloženim rečenicama u kojima je kondicional ipak glavna komponenta. Opisati ću i vremena o kojima kondicional može govoriti i sve karakteristike potrebne kako bi te rečenice bile gramatički ispravne, a sve ću to potkrijepiti primjerima preuzetih iz literature, ali i vlastitih.

2. Glagoli

Glagoli su vrsta riječi koja imaju brojna obilježja: osobe, broja, vida, vremena i načina (Ham, 2007: 75). Što se tiče kondicionala, oni spadaju u glagolske načine, a to znači da oni izriču odnos govornika prema ostvarenju radnje o kojoj se govori (Ham, 2007: 78). U glagolske načine ubrajamo imperativ koji izriče zapovijed, zabranu ili poticaj na neku radnju (Pazi!); izjavni način ili indikativ i tu ubrajamo sva glagolska vremena jer govornik ne izriče svoj odnos prema nekoj radnji; te kondicionale koji izriču želju, mogućnost ili pogodbu (Ham, 2007: 78), a Barić i suradnici (1995: 418) ovdje još dodaju i optativ koji definiraju kao oznaku apsolutne sadašnjosti jer on izriče želju koja se odnosi na vrijeme govorenja (npr. Živjeli!).

3. O kondicionalu

Kondicional je gramatička oznaka kategorije glagolskih načina koji spada u obilježene načine jer se njime izražava pristrani stav govornika prema iskazanoj radnji u predikatu (Barić i sur., 1995: 416). Njemu su svojstvene još i kategorije lica, roda (tj. njegovu glagolskomu pridjevu radnomu) i broja te je zbog toga lični glagolski oblik (Silić i Pranjković, 2005: 190). Kondicional je složeni glagolski oblik koji je uvjetni, odnosno pogodbeni način u hrvatskome jeziku kojim se izriče uvjetovana radnja ovisna o nekoj pretpostavci ili kakvoj drugoj radnji (Hrvatska enciklopedija, 2004: 89). Različita je tvorba kondicionala u germanskim, romanskim i slavenskim jezicima; u hrvatskome se jeziku razlikuju kondicional prvi ili sadašnji, koji se

tvori od nenaglašenog aorista glagola biti i glagolskog pridjeva radnog (npr. voljeli bismo), i kondicional drugi ili prošli koji se tvori od kondicionala prvog pomoćnog glagola biti i glagolskog pridjeva radnog (npr. bih bila voljela) (Hrvatska enciklopedija, 2004: 89). Težak i Babić (2009: 156) pak opisuju kondicional kao glagolski način izricanja pogodbe te ga nazivaju još i pogodbenim načinom. Kondicional, kao i glagolski oblici, ima vremensko-načinska svojstva rečenice (Silić i Pranjković, 2005: 280).

U prošlosti se kondicional tvorio od glagolskog pridjeva radnog i kondicionalnih oblika pomoćnoga glagola biti:

bimь bimo

bi bite

bi bȃ,

no ti su oblici pali pod utjecaj aorista pa danas oni glase:

bih bismo

bi biše

bi bi

(Barić i sur., 1995: 633), dok Težak i Babić (2009: 156) govore kako se on tvori od samog aorista glagola biti:

bih bismo

bi biste

bi bi.

4. Kondicional prvi ili sadašnji

Kondicional prvi ili sadašnji može se koristiti samostalno kada označuje mogućnost ili želju (npr. Gledala bih taj film) te u pitanjima pa se često kod takve uporabe naziva još i potencijalnim (npr. Gdje bismo sada išli?) (Hrvatska enciklopedija, 2004: 89). Takva se upotreba kondicionala naziva još i apsolutnom (Silić i Pranjković, 2005: 195) Kondicional prvi može se koristiti i u zavisnosloženim rečenicama poput pogodbenih u kojima izriče uvjetovanje ili hipotetičnost (npr. Išla bih na more kada bih imala godišnji.), a također se koristi i u namjernim zavisnosloženim rečenicama (npr. Išla sam na more kako bih plivala.) (Hrvatska

enciklopedija, 2004: 89). Kada se kondicional koristi u pogodbenim rečenicama, on izriče uvjet ili pogodbu pa se takva upotreba naziva još i relativnom (Silić i Pranjković, 2005: 195). Kada kondicional prvi označava želju, tada se kondicional tvori od glagola koji označava želju te infinitiva kao objekta te želje (Silić i Pranjković, 2005: 93). Već smo spomenuli kako se kondicional prvi tvori od nenaglašenog aorista pomoćnoga glagola biti i glagolskoga pridjeva radnog, a sada ću navesti kondicional prvi pomoćnog glagola *biti* i *htjeti* (Bičanić i sur., 2013:

1. Bio/bila bih	1. bili/bile bismo
2. Bio/bila bi	2. bili/bile biste
3. Bio/bila bi	3. Bili/bile bi

1. Htio/htjela bih	1. htjeli/htjele bismo
2. Htio/htjela bi	2. htjeli/htjele biste
3. Htio/htjela bi	3. htjeli/htjele bi.

U kategoriji vremena postoje tri vrste sadašnjosti: apsolutna ili prava sadašnjost, relativna ili nepravna sadašnjost te gotova sadašnjost, a kada kondicionalu prvomu neutraliziramo obilježje načina, dobivamo tzv. iterativni kondicional koji u rečenicama vremenskog značenja opisuje radnju koja se ponavljala u prošlosti:

npr. Svake bi subote prolazio lukom i gledao brodove (Barić i sur., 1995: 409).

Iterativni se kondicional naziva još i učestali (Silić i Pranjković, 2005: 97). On je stilski obilježen te se većim dijelom koristi u pripovijedanju (Barić i sur., 1995: 409). Kondicionalom prvim izriču se još i apsolutna sadašnjost te gotova relativna sadašnjost (Barić i sur., 1995: 419). Radoslav Katičić (2002 :75) pak obrazlaže kako se moguća radnja može odnositi na bilo koje vrijeme pa se to zbog toga zove relativna sadašnjost te se jednako mogu koristiti nesvršeni glagoli kao i svršeni:

npr. „Vi bi se gore čudili divno

U kakvom društvu sad ležim!“ (Kranjčević, 1948, navedeno u: Katičić, 2002: 75)

„I vraga bi na ledu potkovao“ (Matoš, 1935, navedeno u: Katičić, 2002: 75).

Težak i Babić (2009: 309) navode kako se kondicionalom prvim izriče još i molba (npr. Biste li mi dali njegov broj telefona?) te ublažena tvrdnja (npr. Rekao bih da je to tako). Katičić

(2002: 76) pak dodaje kako je ta tvrdnja ublažena jer ona predstavlja samo mogućnost o kojoj se govori ili predlaže, posebice kada se koriste glagoli: *htjeti, moći, željeti, dati se (moći se), voljeti, znati, trebati, morati te imati* jer se njima često suzdržava odnos prema kakvoj radnji (npr. Trebali biste prestati pušiti). Ovaj je odnos prema radnji (kao u primjeru), zapravo sličan imperativu, no izrečeno je na blaži način pa zvuči kao dobronamjerni prijedlog, a on bi u imperativu glasio: Morate prestati pušiti. Kondicional prvi još izriče i mogućnost kada ona proizlazi iz subjektivne želje za nekom radnjom (npr. Rado bi putovala vlakom jer voli bezbrižnost koju joj takvo putovanje pruža.) (Barić i sur., 1995: 418). Tada kondicional izriče i mogućnost i želju podjednako jer radnju o kojoj se govori želi vršiti sam subjekt (npr. „Beba, ja bih pila piva.“) (Kolar, 1942, navedeno u: Katičić, 2002: 76).

I svršeni glagoli (npr. Tako bih joj rekla sve što mislim) kao i nesvršeni (npr. Tko bi to znao) mogu imati oblike kondicionala prvog (Barić i sur., 1995: 417).

5. Kondicional drugi ili prošli

Kondicional drugi koristi se uvijek u zavisnosloženim rečenicama, nikada samostalno, i to za izricanje mogućnosti i uvjetovanja koja se vežu za prošla vremena (npr. Da nas je bio obavijestio, mi bismo došli.) te se danas rijetko koristi jer se vrlo lako može zamijeniti kondicionalom prvim (Hrvatska enciklopedija, 2004: 89). Težak i Babić (2009: 309) uz ovo, navode još i situaciju kada je postojala želja u prošlosti (npr. Da sam to znala, radije bih bila otišla.) Kondicional drugi izriče uvjet za ostvarenje neke radnje koji se treba ostvariti prije mogućnosti ostvarenja radnje te je on u prošlosti (Silić i Pranjković, 2002: 93). Kao što smo već spomenuli, kondicional se drugi tvori od kondicionala prvog pomoćnog glagola *biti* i glagolskoga pridjeva radnog, a sada ću navesti kondicional drugi pomoćnih glagola *biti* i *htjeti* (Bičanić i sur., 2013: 214):

1. Bio/bila bi bio/bila	1. bili/bile bismo bili/bile
2. Bio/bila bi bio/bila	2. bili/bile biste bili/bile
3. Bio/bila bi bio/bila	3. bili/bile bi bili/bile
1. Bio/bila bih htio/htjela	1. bili/bile bismo htjeli/htjele
2. Bio/bila bi htio/htjela	2. bili/bile biste htjeli/htjele
3. Bio/bila bi htio/htjela	3. bili/bile bi htjeli/htjele.

U kategorijama vremena, kondicional drugi koristi se za gotovu relativnu sadašnjost i za apsolutnu prošlost (Barić i sur., 1995: 419). Gotova relativna sadašnjost govori o situaciji kada je mogućnost radnje zapravo relativna:

„Od iznenadne bi radosti bio sada jamačno skočio s konja.“ (Matoš, 1935; navedeno u: Katičić, 2002: 78).

Ovdje je jasno vidljivo kako se govori o radnji koja se dogodila u prošlosti, iako je korišteno sadašnje vrijeme, a ta je sadašnjost gotova jer je govor zapravo o stanju nakon (Katičić, 2002: 78). Također se oba kondicionala mogu koristiti za sadašnjost, no ne za istu:

„Da se je tamo dolje u selu, gdje su noćili, zavukao u štalu i zakopao u gnojnicu i tako ostao do noći, bio bi se riješio svega i mogao bi da se vrati.“ (Krlježa, 1945, navedeno u: Katičić, 2002: 78).

Primjeri pokazuju kako su oba kondicionala istovremeni i u relativnoj sadašnjosti, no kod prvoga je sadašnjost gotova, a kod drugoga nije (Katičić, 2002: 78).

„A tako bi rado bili prišli, obrnuli i opipkali sa svih deset prstiju i svukli svojim očima žuđeni predmet koji bi na koncu sumnjičavo kupili ili tužno napustili“ (Božić, 1954, navedeno u: Katičić, 2002: 78).

Ovaj primjer pokazuje kako i iterativni kondicional kao i kondicional drugi pripadaju relativnoj sadašnjosti, no sadašnjost kondicionala drugog je gotova te se oba odnose na radnju u prošlosti (Katičić, 2002: 78).

Kondicional drugi ne može se zamijeniti uvijek kondicionalom prvim, a takva je situacija kada nema neutralizacije gotovosti jer tada značenja nisu ista (Barić i sur., 1995: 418).

Ne bi me bio vidio da sam otišla. – daleka prošlost

Ne bi me vidio da sam otišla. – bliska prošlost

Primjeri pokazuju kako prva rečenica u kojoj smo koristili kondicional drugi govori o događaju, radnji koje se prepričava nakon nekog vremena, dok se u drugoj rečenici u kojoj je korišten kondicional prvi govorena se radnja dogodila neposredno prije ili u nekoj bliskoj prošlosti.

„Bili biste sigurno umakli.“ (Barić i sur., 1995: 418)

„Sigurno biste umakli.“ (Barić i sur., 1995: 418)

Ovi pak primjeri pokazuju potpuno različita značenja; prva rečenica u kojoj se koristi kondicional drugi govori kako ne biste bili ovdje, dok druga rečenica u kojoj je kondicional prvi korišten ima značenje kako biste sigurno mogli umaći (Barić i sur., 1995: 418).

Kada je pak neutralizirana opreka gotovosti, onda se kondicional drugi može zamijeniti kondicionalom prvim jer tada izriče mogućnost u prošlosti (npr. Tada bih bila rekla to. = Tada bih rekla to.) te se ne mijenja značenje ni smisao (Barić i sur., 1995: 418). Takav se neutralizirani kondicional drugi razlikuje od običnog kondicionala (kondicionala prvog), kako ga naziva Katičić (2002: 79), samo po izričitosti u odnosu na prošlost:

npr. „Izgladnio, prozebao, isprebijan on bi bio jeo, kao kurjak“ (Kolar, 1933, navedeno u: Katičić, 2002: 79).

Dvojno je značenje vrlo karakteristično za kondicional jer postoji mogućnost da se interpretira rečenica u kojoj se koristio kondicional kao nešto što je bilo moguće ili što se dogodilo kao u primjeru:

„Monotoni šum kiše bio bi prevario malog stražara i uljuljao ga u san da kiša ne počne jenjavati“ (Nazor, 1947, navedeno u: Katičić, 2002: 80)

jer se ova rečenica može shvatiti kao da govori o tome kako je postojala mogućnost da se malog stražari prevare ili je moguće da je on bio prevaren (Katičić, 2002: 80). Ovdje se dogodila neutralizacija opreke po gotovosti bez da se sama neutralizacija dogodila (Katičić, 2002: 80).

U znanstvenome se stilu ne koristi kondicional niti kakav drugi glagolski oblik kojim se izriče osoban, subjektivan stav (Silić i Pranjković, 2005: 376). Kondicional je u znanstvenome stilu dozvoljen samo kada je u službi nekakve poruke, a ne pošiljatelja ili primatelja iste (Silić i Pranjković, 2005: 376).

6. Upotreba kondicionala

Kondicionalom svršenih glagola izriče se i stilski obilježena i pojačana negacija uz neodređenu zamjenicu *nijedan* i veznik *da*:

npr. „Ni jedna da bi trenula okom, ni jedna da bi se nasmiješila.“ (Begović, 1925, navedeno u: Katičić, 2002: 145-146).

Kondicional se koristi i kao poticajna preoblika (Katičić, 2002: 155).

Kondicional, uz prezent, imperfekt, aorist, perfekt, pluskvamperfekt, futur prvi, futur drugi i imperativ također može tvoriti trpne oblike, i to i kondicional prvi i kondicional drugi pomoćnog glagola *biti* (Silić i Pranjković, 2005: 94):

npr. Da ih je zanimala istina, ne bih bio ušutkan.

Bio bih bio išao da sam znao put.

Prijedlozi imaju velik broj nedimenzionalnih značenja koji se odnose na složenije logičke odnose poput pripadnosti, odnosnosti ili relativnosti, značenja načina ili modalnosti, značenja namjera ili cilja, tj. finalnosti, uzročnosti ili kauzalnosti, usporednosti ili komparativnosti, posvojnosti ili posesivnosti, dijelnosti ili partitivnosti, suprotnosti ili adverzativnosti, dopusnosti ili koncesivnosti, izuzimanja ili ekskluzivnosti, društva ili socijativnosti, sredstva ili instrumentalnosti, kakvoće ili kvalitativnosti, zamjene ili supstitutivnosti, sličnosti ili similitativnosti te, ono što nas najviše zanima, uvjetnosti ili kondicionalnosti (Silić i Pranjković, 2005: 248-250). Kondicionalnost ili uvjetnost je takvo svojstvo koje govori o tome kako jedan događaj, predmet ili pojava uvjetuju drugome događaju, predmetu ili pojavi:

Npr. „Kraj dobrih ljudi, lakše je živjeti“ (Silić i Pranjković, 2005: 250). Ovo je značenje kondicionalnosti zapravo vrlo logično budući da znamo što izriče sami kondicional.

6.1 Upotreba kondicionala u zavisnosložnim rečenicama

U vremenskoj zavisnosloženoj rečenici se kondicional u glavnoj rečenici pojavljuje u kombinaciji sa svezvremenskim nesvršenim prezentom u zavisnoj rečenici kao u primjeru (Katičić, 2002: 242):

npr. „Kada prolaziš iznenada kraj mene

Htio bih te uhvatiti za ruke.“ (Tadijanović, 1963, navedeno u: Katičić, 2002: 242).

Također se može pojaviti u vremenskoj zavisnosloženoj rečenici kada nesvršeni prezent izriče apsolutnu sadašnjost u zavisnoj rečenici, dok se u glavnoj mogu naći futur, kondicional, imperativ ili poticajna preoblika kao u primjeru (Katičić, 2002: 242):

„Kada se brijač može zvati doktorom, zašto ne bih ja fiškalom?“ (Šenoa, 1933, navedeno u: Katičić, 2002: 242).

Posljedične zavisnosložene rečenice mogu biti realne ili stvarne i irealne ili nestvarne, a u irealnim najčešće dolazi kondicional prvi te često imaju gradacijske čestice, tj. intenzifikatore koji pojačavaju značenje tih rečenica:

Npr. „Suviše je kasno da bismo se i dalje igrali.“ (Silić i Pranjković, 2005: 345).

Namjerne zavisnosložene rečenice se u glavnu uvrštavaju u ulogu priložne oznake namjere kada se na mjesto te priložne oznake uvrštava zavisna rečenica koja govori o sadržaju priložne oznake namjere te je u njoj predikat u prezentu koji označava relativnu sadašnjost jer je radnja takve rečenice u budućnosti, a može biti i bezvremenska (Katičić, 2002: 275). Međutim, indikativ toga prezenta u završnoj se rečenici može preoblikovati u kondicional prvi ili sadašnji pa se u takvim rečenicama ne izriče mogućnost vršenja neke radnje, nego je to što je izrečeno namjerom zapravo vršenje te radnje te je značenje isto kao i kada se koristi indikativ prezenta kao u primjeru: „Stranac se zato raspituje da bi brzo našao put“ (Katičić, 2002: 276). Namjerne rečenice imaju predikat samo u prezentu ili kondicionalu jer namjera isključuje prošlost, tj. prošla vremena, dok je futur u hrvatskome jeziku pak previše stvaran, a namjera je zapravo samo hipotetična (Silić i Pranjković, 2005: 346).

U starinskom se pak govoru u namjernim rečenicama upotrebljava arhaični veznik *eda* pa uz njega obavezno ide preoblikovanje iz indikativa prezenta u kondicional prvi za što Katičić (2002: 281) navodi primjer:

„Kolo saužuju eda bi ga spopali kad bi on glavu odvrnuo“ (Vojnović, 1914).

Starinski pučki stil koristi još i veznik *neka* te veznik *da* u kombinaciji s veznikom *li* te je u tim situacijama isto potrebno preoblikovati indikativ prezenta u kondicional kao u primjeru koji navodi Katičić (2002: 282):

„Ima poći od dvora do dvora u svojoj županiji neka se nitko ne bi mogao ispričati“ (Nehajev, 1928).

Također se u namjernim zavisnosloženim rečenicama može javiti veznik *kako* pa i uz njega obavezno ide preoblikovanje iz indikativa prezenta u kondicional prvi:

„Vizija žene, koja bdi nad njima i pred kojom igraju kako bi je primili k sebi, kao da je osmislila njihove pokrete“ (Jeličić, 1960, navedeno u: Katičić, 2002: 281).

Kada se pak u namjernoj rečenici pojavi veznik *li*, tada se događaju dvije preoblike; indikativ prezenta prelazi u kondicional sadašnji te dolazi do negacijske preoblike, no to se ne radi kako bi rečenica bila niječna, nego se ona na taj način značenjski neutralizira pa dobivamo potvrđnu rečenicu koja govori kako se ta namjera vrši, jedino može izricati neku nesigurnost u radnju koja je namjeravana (Katičić, 2002: 281):

„Znalično oko traži ne bi li koga od tih rođaka Frankopanovih našlo u mnoštvu“ (Nehajev, 1928; navedeno u Katičić, 2002: 281).

Kao što sam već napomenula, kondicional se može koristiti i u namjernim rečenicama s veznikom *da*, no kada im se makne zamjениčki prilog ili pridjev, mogu se shvatiti dvoznačno; kao posljedične, ali i kao namjerne (Katičić, 2002: 287).

Naravno, kondicional, kao pogodbeni način, može se javiti i u pogodbenim zavisnosloženim rečenicama u kojima se u glavnu rečenicu, apodozu, uvrštava zavisna, protaza, na mjestu priložne oznake uvjeta te izriče uvjet pod kojim je radnju moguće ostvariti (Katičić, 2002: 289). Kondicional se javlja u apodozama eventualnih pogodbenih rečenica kada je riječ o protazama sa svršenim prezentom te kada kondicional izriče želju ili mogućnost u budućnosti (Katičić, 2002: 295 – 296). Primjer za to Katičić (2002: 296) pronalazi u Lovrakovu (1963) romanu:

„Ako Draga za jedan sat ne dođe našem liječniku, mogla bi umrijeti.“

Katičić (2002: 299) potencijalne pogodbene rečenice opisuje kao one rečenice u kojima se ispunjenje uvjeta u zavisnoj rečenici postavlja samo i izričito kao mogućnost te time izriču i određenu dozu sumnje u ostvarenje istog, a javljaju se s veznikom *ako*. U takvih se pogodbenih zavisnosloženih rečenica javlja kondicional u glavnim rečenicama, ali i u zavisnima kao u primjeru:

„Ne bih je imao čim otkupiti ako bi se otkupljivala za dvjesto dukata“ (Nehajev, 1928, navedeno u: Katičić, 2002: 299-300).

Također se u zavisnoj rečenici potencijalnih pogodbenih rečenica može naći i iterativni kondicional kao u primjeru koji Katičić (2002: 300) navodi:

„Uostalom, ako bih se slučajno našao s pristašom neke izrazite ideje ili grupe, pa se čovjek bacio u razvijanje „svojih misli“, ja mu ne bih protuslovio.“ (Kolar, 1933).

U apodozi potencijalne pogodbene zavisnosložene rečenice kojom se izriče očekivanje ili zapovijed, može se naći imperativ, futur ili već neki drugi oblik koji sadržajno odgovara (Katičić, 2002: 300). Također se mogu naći u kombinaciji s eventualnom zavisnom rečenicom ili s izrazima poticaja i namjere (Katičić, 2002: 300).

Pogodbene rečenice koje se tvore pomoću veznika *kad(a)* najčešće imaju i u glavnoj i u zavisnoj rečenici kondicional te one nikad nisu niti eventualne niti realne (Katičić, 2002: 304):

npr. Kad bismo išli u Pariz, vidjeli bismo Eiffelov toranj.

Ovakve se pogodbene rečenice mogu shvatiti dvosmisleno; ako se izjava odnosi na budućnost i ona kazuje uvjet koji postoji samo kao mogućnost te daje dozu sumnje u ispunjenje tog uvjeta (Katičić, 2002: 304). Tada se takva rečenica svrstava u pogodbenu potencijalnu zavisnosloženu rečenicu te ima jednako značenje kao kada bi imala veznik *ako* (Katičić, 2002: 304). Ako se pak ova rečenica shvati kao nešto što se odnosilo na sadašnjost ili prošlost, tada ona znači da je taj uvjet samo moguć ili je bio samo u prošlosti moguć te zapravo govori kakav je uvjet da se radnja iz apodoze ostvari, ali da on zapravo nije ostvaren pa se ta radnja niti ne ostvaruje (Katičić, 2002: 304). Takve se rečenice nazivaju irealne pogodbene zavisnosložene rečenice te one govore što bi bilo kad bi se taj uvjet ispunio, no on se ne ispunjava, tj. izriče neostvarenu mogućnost (Katičić, 2002: 305). Često je teško razlikovati, tj. odrediti je li rečenica irealna ili potencijalna, zapravo se to može znati samo po kontekstu, tj. situaciji u kojoj se govori takva rečenica (Katičić, 2002: 305). U irealnim se pogodbenim zavisnosloženim rečenicama često koristi relativni kondicional drugi te izriče uvjet ili pogodbu u prošlosti, no on je često lako zamjenjiv kondicionalom prvim pa se sve manje koristi (Silić i Pranjković, 2005: 195).

Pogodbene se protaze mogu uvrstiti i pomoću veznika *da* te tada imaju indikativ u sebi te i one, također, izriču samo moguću radnju tj. jasno je da uvjet nije ostvaren te da se radnja zapravo ne izvršava pa su one stoga ili potencijalne ili irealne (Katičić, 2002: 307). U njihovim apodozama najčešće stoji kondicional jer one izriču uvjet, no on nije ostvaren, nego je samo zamišljen (Katičić, 2002: 307):

npr. Da je Ana došla, bilo bi nas dovoljno za belu.

U pogodbenim se apodozama često pojavljuje i prezent nesvršenih glagola s veznikom *da* te su te rečenice najčešće irealne pogodbene zavisnosložene rečenice, ali mogu biti i potencijalne (Katičić, 2002: 308):

„Crne oči ima Lem Kamen. Njegove bi oči ljepše bile da su vesele.“ (Tadijanović, 1963, navedeno u: Katičić, 2002: 308).

Kad se pak javi svršeni prezent u apodozi pogodbene rečenice s veznikom *da*, one su najčešće potencijalne jer najčešće govore o budućnosti, no također mogu biti irealne kada se radi o prošlosti (Katičić, 2002: 309 - 310):

„Evo, da prosjedi kraj njega ma samo sat dnevno, najljepši bi kutić u raj u uhvatila.“ (Barković, 1958, navedeno u: Katičić, 2002: 310).

U protazu također možemo smjestiti perfekt svršenih i nesvršenih glagola s veznikom *da* te ona izriče gotovu sadašnjost ili neutraliziranom oprekom po gotovosti, prošlost te je uvjet nešto što se trebalo dogoditi, no nije pa su te rečenice irealne (Katičić, 2002: 310):

„Da sam ostao preko vojne dužnosti služiti, jamačno bih dotjerao do stražmeštra.“ (Kosor, 1950, navedeno u Katičić, 2002: 310).

Katičić (2002: 311) navodi kako nije nađeno primjera za irealne pogodbene rečenice s veznikom *da* u starijoj književnosti pa zaključuje kako se ovaj način koristi tek u suvremenome hrvatskome jeziku.

Protaza s veznikom *da* može preoblikovati perfekt u futur drugi ako on označava relativnu gotovu prošlost, no takav je način zastario te pripada starinskomu i pučkomu jeziku (Katičić, 2002: 311).

U protazu pogodbene zavisnosložene rečenice s veznikom *da* također mogu doći i aorist ili imperfekt kada se uvjet odnosi na prošlost pa su takve rečenice također irealne (Katičić, 2002: 312):

npr. „Ne bi on nikada mogao izbrojiti da ne imađase onako veliku glavu kao badanj.“ (Brlić – Mažuranić, 1964, navedeno u: Katičić, 2002: 312).

Pluskvamperfekt također možemo uvrstiti u protazu s veznikom *da* kada ona izriče gotovu prošlost te je to tada irealna rečenica (Katičić, 2002: 312):

npr. „Bi li mi se duša primirila da mi je uspjelo bilo pritajiti, ne znam.“ (Kosor, 1950, navedeno u: Katičić, 2002: 312).

U dopusnim se rečenicama može maknuti priložni izraz suprotstavljanja te se značenje prenosi na veznik *premda* te se takve rečenice katkad javljaju s kondicionalom u starijem jeziku

(Katičić, 2002: 317 – 318). Također dopusne rečenice s veznicima *da*, *da i te* *pa da i* isto mogu imati kondicional (Katičić, 2002: 323). Dopusne ili koncesivne se rečenice, kao i pogodbene, mogu razvrstati u tri skupine: realne ili stvarne koje idu s veznikom *ako*, potencijalne ili moguće koje dolaze s veznicima *ako* i *kad* te irealne ili moguće koje imaju veznik *da* (Silić i Pranjković, 2005: 350). U potencijalnim dopusnim rečenicama može i u zavisnoj i u glavnoj stajati kondicional, dok u irealnim dopusnim rečenicama kondicional dolazi u zavisnoj surečenici (Silić i Pranjković, 2005: 351):

npr. Ako bih te vidjela, pozdravila bih te.

Da sam te vidjela, pozdravila bih te.

Dopusne rečenice mogu imati i veznik *makar*, pa onda ako je u glavnoj rečenici prezent, futur prvi ili imperativ, znamo da je to realna dopusna rečenica, no ako u glavnoj rečenici stoji kondicional prvi, onda se radi o potencijalnoj dopusnoj rečenici (Silić i Pranjković, 2005: 351).

7. Red riječi u rečenici

Enklitike ili zanaglasnice ili naslonjenice su riječi koje samostalno nemaju naglasak, nego se vežu za neku riječ koja ima naglasak i dolaze iza nje. Također i one imaju svoj poredak pa tako prvi na red dolaze upravo oblici pomoćnog glagola *biti* poput ovih koji služe za tvorbu kondicionala (Katičić, 2002: 528):

npr. Djeca bi čak i pristala na suradnju.

Ako se pak iza pomoćnog glagola *biti* nađe čestica *li* u ulozi veznika, onda pomoćni glagol *biti* postaje naglašen te se veznik prislanja na njega kao enklitika, najčešće u pitanjima (Katičić, 2002: 529):

npr. Biste li mi dodali kruh?

Vezna se sredstva koja imamo na razini teksta nazivaju još i konektorima te se oni mogu podijeliti s obzirom na foričnu, tj. upućivačku narav na upućivačko-zamjeničke, odnosno deiktično-supstitutivne poput *onamo*, *tamo*, *tada*, *prema tome* i dr., te na nezamjenjivačke tj. nesupstitutivne konektore kao *međutim*, *jedino*, *štoviše* i sl. (Silić i Pranjković, 2005: 361). Konektore možemo podijeliti s obzirom na značenje na prostorne ili spacijalne, vremenske ili temporalne, suprotne ili konfrontativne, načinske ili modalne, uzročno-posljedične ili kauzalno-konsekutivne, namjerne ili finalne, dopusne ili koncesivne, zaključne ili konkluzivne,

isključne ili ekskluzivne, pribrojne ili aditivne, pojačane ili intenzivne, objasnidbene ili eksplikativne te uvjetne ili kondicionalne kao što su: *u tome slučaju, inače* i sl. kao npr:

„U tom slučaju, bilo bi uzaludno sve što smo dosad napravili.“ (Silić i Pranjković, 2005: 362).

Kondicionalni ili uvjetni konektori, kao što možemo vidjeti, izriču uvjet pod kojim se neka radnja može dogoditi, a često čak i zvuči kao prijetnja.

8. Zaključak

U ovome sam radu govorila o kondicionalu, njegovoj tvorbi, povijesnom razvoju i upotrebi. Također sam većinu tvrdnji potkrijepila primjerima, što vlastitima, što iz literature. Kondicional je složeni glagolski oblik koji se koristi u mnogim situacijama, posebice kod izražavanja želja, mogućnosti i, naravno, uvjeta, tj. pogodbe pa se zato i naziva pogodbenim načinom. Brojnom literaturom sam primijetila kako neki imaju mnoštvo građe o samome kondicionalu i rečenicama u kojima se koristi, dok neki imaju samo navedenu tvorbu. Pisanjem ovoga rada naučila sam puno zanimljivih stvari o kondicionalima i njihovoj upotrebi, te se moram složiti kako se kondicional drugi ili prošli koristi sve manje, posebice u razgovornome stilu. Također je zanimljiva činjenica kako se ipak kondicional drugi ne može u svim situacijama zamijeniti kondicionalom prvim te koliko su zapravo različiti. Isto tako smatram zanimljivom i činjenicu koliko se različitih misli može izreći kondicionalom te koliko podvrsta pogodbenih i dopuštenih zavisnosloženih rečenica ima te koliko su zapravo različite i govore o različitim stvarima, pritom ne mislim samo na značenjsku komponentu, već i na odnosnu. Smatram da bi se bogatstvo koje imamo u hrvatskome jeziku trebalo njegovati i razvijati, a ne tako zanemarivati neke sastavnice našega jezika poput zanemarenoga kondicionala drugog ili prošlog.

9. Literatura:

1. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija. (1995). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Barković, Josip. (1958). *Pođimo časak umrijeti*. Zagreb: Mladost. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
3. Begović, Milan. (1925). *Izabrane pjesme*. Zagreb: Matica hrvatska. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
4. Bičanić, Ante; Frančić, Anđela; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. (2013). *Pregled povijesti, gramatike i pravopisa hrvatskoga jezika*. Zagreb: Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA.
5. Božić, Mirko. (1954). *Kurlani gornji i donji*. Zagreb: Zora. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
6. Brlić- Mažuranić, Ivana. (1964). *Priče iz davnine*. Zagreb: Mladost. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
7. Ham, Sanda. (2007). *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
8. Jeličić, Živko. (1960). *Mlaka koža*. Zagreb: Mladost. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
9. Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: Nakladni zavod Globus.
10. Kolar, Slavko. (1933). *Ili jesmo ili nismo*. Zagreb: redovno izdanje Matice hrvatske. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
11. Kolar, Slavko. (1942). *Mi smo za pravicu: novele*. Zagreb: Matica hrvatska. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.

12. Kosor, Josip. (1950). *Izabrane pripovijesti*. Zagreb: Zora. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
13. Kovačec, August (ur.) (2004). „kondicional“ u: *Hrvatska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 89.
14. Kranjčević, Silvije Strahimir. (1948). *Pjesme*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
15. Krleža, Miroslav. (1945). *Hrvatski bog Mars*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
16. Lovrak, Mato. (1963). *Vlak u snijegu*. Zagreb: Mladost. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
17. Matoš, Antun Gustav. (1935). *Iverje, Novo iverje*. Zagreb: Binoza. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
18. Nazor, Vladimir. (1947). *Priče*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
19. Nehajev, Milutin Cihlar. (1928). *Vuci*. Zagreb: Matica hrvatska. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
20. Silić, Josip; Pranjković, Ivo. (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Šenoa, August. (1933). *Seljačka buna*. Zagreb: Binoza. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
22. Šmolc, Maja (2011). *Kondicional II. u hrvatskom književnom jeziku*, izvorni znanstveni rad. U: Studentski jezikoslovni časopis. Osijek: Filozofski fakultet Osijek. URL: <https://hrcak.srce.hr/81695> (pristupljeno: 1. rujna 2022.)

23. Tadijanović, Dragutin. (1963). *Prsten: izabrane pjesme*. Zagreb: Matica hrvatska. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
24. Težak, Stjepko; Babić, Stjepan. (2009). *Gramatika hrvatskoga jezika, priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, 17. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
25. Vojnović, Ivo. (1914). *Lazarevo vaskrsenje*. Dubrovnik: Tošović. U: Katičić, Radoslav. (2002). *Sintaksa hrvatskoga jezika*, Treće, poboljšano izdanje. Zagreb: Školska knjiga.